Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
N. WAHL
представено на 16 октомври 2014 година[1]

Съединени дела C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13

Unicaja Banco SA
срещу
José Hidalgo Rueda (C-482/13),
María del Carmen Vega Martín (C-482/13),
Gestión Patrimonial Hive SL (C-482/13),
Francisco Antonio López Reina (C-482/13),
Rosa María Hidalgo Vega (C-482/13),
и
Caixabank SA
срещу
Manuel María Rueda Ledesma (C-484/13),
Rosario Mesa Mesa (C-484/13),
José Labella Crespo (C-485/13),
Rosario Márquez Rodríguez (C-485/13),
Rafael Gallardo Salvat (C-485/13),
Manuela Márquez Rodríguez (C-485/13),
Alberto Galán Luna (C-487/13),
Domingo Galán Luna (C-487/13)
(Преюдициално запитване,

отправено от Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Испания)

„Директива 93/13/ЕИО — Потребителски договори за кредит — Неравноправни клаузи — Липса на обвързващо действие — Адекватни и ефективни средства за налагане преустановяване на включването на неравноправни клаузи — Производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот“

1. При приемането на Директива 93/13/ЕИО[2] вероятно повечето държави членки не са си давали сметка за последиците, които тя би могла да има върху правната им уредба 20 години по-късно.

1 — Език на оригиналния текст: английски.

2 — Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2. Една от тези държави членки е Кралство Испания. С оглед на постановеното наскоро решение Aziz[3] испанският законодател прие ново законодателство[4] с цел по-специално да преодолее установените от Съда в това решение проблеми. Съдът вече е имал възможност да разгледа това законодателство[5]. Случаите, във връзка с които запитващата юрисдикция се обръща към Съда, разкриват аспект от Закон № 1/2013, различен от вече разгледания в решение Sánchez Morcillo и Abril García. Въпросът тук е не дали испанският закон прави невъзможно или изключително трудно обжалването от потребителите на съдебно решение, разпореждащо принудително събиране на вземане, а дали испанските процесуални норми относно принудително изпълнение върху ипотекиран имот отговарят на изискванията на Директива 93/13, съгласно която държавите членки са длъжни да предвидят мерки с цел да избегнат обвързването на потребители с неравноправни клаузи.

3. По-конкретно Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Първоинстанционен и разследващ съд на Марчена) (Испания), както и няколко други испански съдилища[6] отправят до Съда въпроси основно във връзка с една от преходните разпоредби на Закон № 1/2013. Тази разпоредба определя максималния размер на лихвите за забава, които могат да бъдат събирани чрез принудително изпълнение върху ипотекиран имот, като предвижда, че той не трябва да надхвърля тройния размер на законната лихва. При превишаване на посочения максимален размер съдът трябва да даде на кредиторите възможност да коригират лихвения процент, така че той да попада в рамките на предвиденото от закона. Разглежданите преюдициални запитвания дават още една възможност на Съда да уточни доколко правото на Съюза за защита на потребителите може да оказва въздействие върху такива национални правни норми.

I – **Правна уредба**

A – *Директива 93/13*

4. Двадесет и първото съображение от Директива 93/13 гласи:

„[…] държавите членки следва да предвидят мерки с цел да се избегнат неравноправни клаузи в договори, сключвани между потребители от една страна, и търговци и доставчици, а при наличие на такива клаузи, те да не обвързват потребителя, като договорът продължава да бъде в сила за страните по останалите клаузи, когато може да се изпълнява и без неговите неравноправните клаузи“.

5. Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

3 — C-415/11, EU:C:2013:164.

4 — Закон № 1/2003 от 14 май 2013 г. за защитата на длъжниците по ипотечни кредити, преструктуриране на задълженията и социални наеми (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social), наричан по-нататък „Закон № 1/2003“, BOE № 116 от 15 май 2013 г., стр. 36373.

5 — Решение Sánchez Morcillo и Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099.

6 — Освен настоящите производства се прави позоваване и на следните висящи дела: C-548/13 Caixabank, C-602/13 Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-75/14 Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria и C-90/14 Banco Grupo Cajatres.

6. Член 7, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

7. Съгласно член 8 от Директива 93/13 „[д]ържавите членки могат да приемат или да запазят в сила по-строгите действащи разпоредби, които са в съответствие с Договора, в областта на настоящата директива, с цел да осигурят максимална степен на защита за потребителите“.

Б – *Испанското право*

8. Съгласно член 1911 от испанския Граждански кодекс длъжникът отговаря за изпълнението на финансовите си задължения с цялото си настоящо и бъдещо имущество.

9. Член 105 от Закона за ипотеките (Ley Hipotecaria), кодифициран с Декрет от 8 февруари 1946 г.[7] и изменен със Закон № 1/2013, предвижда, че ипотека може да се учреди като гаранция за всеки вид задължения, без това да променя неограничената лична отговорност на длъжника, предвидена в член 1911 от Гражданския кодекс.

10. Съгласно член 552, параграф 1 от Гражданския процесуален закон (Ley de Enjuiciamiento Civil), изменен и допълнен с член 7, параграф 1 от Закон № 1/2013, съдът, ако прецени, че клауза от изпълнително основание може да се счита за неравноправна, изслушва страните в петдневен срок. В срок от пет дни след изслушването съдът се произнася в съответствие с член 561, параграф 1, точка 3 от Гражданския процесуален закон.

11. Закон № 1/2013 добавя нова точка 3 в член 561, параграф 1 от Гражданския процесуален закон, която гласи:

„С определението за обявяване на една или повече клаузи за неравноправни съдът предвижда последиците от приемането им за такива, като забранява принудителното изпълнение или разпорежда то да продължи, но без прилагане на клаузите, които са обявени за неравноправни“.

12. Член 3, параграф 2 от Закон № 1/2013, изменен и допълнен с нов параграф 3 от член 114 от Закона за ипотеките, гласи:

„Лихвите за забава по договори за заем или кредит с оглед придобиване на основно жилище, обезпечени с учредена върху това жилище ипотека, не могат да надхвърлят тройния размер на законната лихва и могат да бъдат начислявани само върху главницата. Посочените лихви не могат да бъдат капитализирани, освен в случаите по член 579, параграф 2, буква а) от Гражданския процесуален закон“.

13. Накрая, втората преходна разпоредба от Закон № 1/2013 гласи:

„Ограничението на размера на лихвите за забава по договор за ипотечен кредит, въз връзка с който е учредена ипотека върху основно жилище съгласно предвиденото в член 3, параграф 2, се прилага спрямо ипотеки, учредени след влизане в сила на настоящия закон.

7 — BOE № 58 от 27 февруари 1946 г., стр. 1518.

Това ограничение се прилага и спрямо лихвите за забава по договори за кредит, обезпечени с ипотека върху основно жилище, учредена преди влизане в сила на закона, когато падежът на посочените лихви настъпва след влизане в сила на този закон, както и спрямо лихвите, чийто падеж е настъпил преди влизане в сила на закона, но те не са били изплатени.

В производствата по принудително изпълнение или извънсъдебна продан, които са образувани, но не са приключили към датата на влизане в сила на настоящия закон, както и в производствата, в които е определена сумата, за която се допуска изпълнението или извънсъдебната продан, съдебният секретар или нотариусът предоставя на взискателя срок от 10 дни, в които да коригира тази сума в съответствие с предходния параграф“.

II – **Факти, производство и преюдициални въпроси**

14. Главните производства се отнасят до четири образувани по искане на Unicaja Banco (дело C-482/13) и Caixabank (дела C-484/13, C-485/13 и C-487/13) (наричани по-нататък „банките“) производства по принудително изпълнение върху недвижими имоти, върху които в периода 5 януари 2007 г.—20 август 2010 г. са учредени ипотеки за суми в размер до 249 000 EUR.

15. По дело C-482/13 са предвидени лихви за забава на плащането на обезпеченото с ипотека вземане в размер на 18 %, като този размер може да бъде увеличен, ако увеличаването с четири пункта на коригираната лихва води до по-висок лихвен процент, като не може да надвишава максимален размер от 25 % на година. По дела C-484/13, C-485/13 и C-487/13 лихвите за забава на плащането на обезпечените с ипотека вземания са в размер на 22.5 %.

16. Освен това всички тези договори съдържат клауза, съгласно която кредиторът може да определя по-ранна от първоначално договорената дата, на която вземането му да стане изискуемо, както и да иска плащане на цялата оставаща сума, заедно с договорените лихви, лихвите за забава, комисионата, разноските и разходите.

17. В периода 21 март—30 октомври 2012 г. банките започват изпълнителни производства пред запитващата юрисдикция. Тя обаче ги спира, тъй като счита, че договорните условия относно лихвите за забава и предсрочната изискуемост биха могли евентуално да са неравноправни. С оглед на това на 12 август 2013 г. Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena решава да спре производствата и да отправи следните преюдициални въпроси:

„1) Съгласно [Директива 93/13], и по-специално член 6, параграф 1, и с оглед гарантиране защитата на потребителите и ползвателите в съответствие с принципите на еквивалентност и ефективност национална юрисдикция, която установи наличието на неравноправна клауза относно лихви за забава в договор за ипотечен кредит, следва ли да я обяви за нищожна и необвързваща страните, или вместо това трябва да я смекчи, като възложи на взискателя или ипотекарния кредитор да коригира лихвите?

2) Втората преходна разпоредба на [Закон № 1/2013] не съставлява ли явно ограничение на защитата на интересите на потребителя, след като имплицитно задължава юрисдикциите да смекчат клаузата, която урежда лихвите за забава и която може да бъде квалифицирана като неравноправна, като коригират предвидените лихви и запазят в сила една неравноправна клауза, вместо да обявят, че тя е нищожна и не обвързва потребителя?

3) Втората преходна разпоредба на [Закон 1/2013] противоречи ли на [Директива 93/13], и по-специално на член 6, параграф 1, като възпрепятства прилагането на принципите на еквивалентност и ефективност в областта на защитата на потребителите и води до избягване на санкцията, изразяваща се в нищожност и липса на обвързващ характер на

клаузи относно лихви за забава, които могат да бъдат квалифицирани като неравноправни и които са предвидени в договори за ипотечен кредит, сключени преди влизането в сила на [Закон 1/2013]?“.

18. С определение на председателя на Съда от 10 октомври 2013 г. всички дела са съединени за целите на писмената и устната фаза на производството и на съдебното решение.

19. Писмени становища представят Unicaja Banco, Caixabank, испанското правителство и Комисията, като същите представят и устни становища в съдебното заседание на 10 септември 2014 г.

III – **Анализ**

A – *Предварителни бележки*

20. Видно от преюдициалните запитвания, трите въпроса в действителност представляват три аспекта на един по-общ въпрос. Заинтересованите страни обаче възприемат трите аспекта различно [8].

21. В самото начало следва да се отбележи, че с втория си въпрос запитващата юрисдикция иска от Съда да тълкува националното ѝ право с оглед преценка на неговата валидност. Тъй като това значително надхвърля предоставената му съгласно член 267 ДФЕС компетентност, Съдът е явно некомпетентен да отговори на този въпрос. Запитващата юрисдикция обаче изразява критичното си отношение към Закон № 1/2013 и в третия въпрос, формулиран като искане да се установи дали втората преходна разпоредба от същия закон е съвместима с Директива 93/13, и по-специално с член 6, параграф 1 от нея. Съдът следователно при всички положения може да разгледа изразените в това отношение от запитващата юрисдикция съмнения.

22. Освен това първият и вторият въпрос изглеждат свързани, тъй като и двата се отнасят до правните последици на считана за неравноправна договорна клауза. С първия въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установят правомощията и задълженията по Директива 93/13 на национален съд, който установи неравноправност на клауза за лихви за забава. От друга страна, с третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали правна норма като втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 е съвместима с Директивата, след като може да ограничи тези правомощия и задължения.

23. Ето защо ще възприема двуетапен подход. Ако отговорът на първия въпрос е очевиден, то отговорът на третия въпрос би трябвало да е по-нюансиран, не на последно място с оглед представеното от испанското правителство становище.

8 — Комисията счита, че първият въпрос е за правомощията на националния съд по отношение на неравноправни клаузи в договори за ипотечни кредити, а вторият и третият въпрос засягат този проблем непряко, като са свързани с втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003. Ето защо Комисията предлага вторият и третият въпрос да се разгледат заедно. Испанското правителство, от друга страна, счита, че първият и вторият въпрос се отнасят до това дали изменението на член 114 от Закона за ипотеките е съвместимо с Директива 93/13, докато третият въпрос се отнася до евентуално нарушение на принципите на еквивалентност и ефективност от втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003. Поради това посоченото правителство предлага да се отговори общо на първия и втория въпрос. Двете банки пък считат, че и трите въпроса са сходни. При все това, докато Unicaja Banco предлага да се отговори поотделно на всеки един от тях, Caixabank предлага да им се даде общ отговор.

Б– *Правомощия и задължения на националния съд по Директива 93/13 по отношение на считана за неравноправна клауза за лихви за забава*

24. С първия си въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали съгласно Директива 93/13, и по-специално член 6, параграф 1, е длъжна да обяви за нищожна договорна клауза за определяне размера на лихви за забава, за която счита, че е неравноправна, или напротив, трябва да намали този размер — или съответно да допусне намаляването му.

25. Видно от мотивите на акта за преюдициално запитване, проблемът, който повдига първият въпрос, вече е намерил разрешение в решение Banco Español de Crédito [9] и решение Asbeek Brusse и De Man Garabito [10]. Постановеното след подаването на настоящите преюдициални запитвания до Съда решение Kásler и Káslerné Rábai [11] също може да предостави насоки в това отношение.

26. Съгласно посочените решения член 6, параграф 1 от Директива 93/13 налага на националните съдилища да не прилагат неравноправните договорни клаузи, така че те да нямат задължителна сила за потребителя, без да им дава право да изменят съдържанието им. Потребителският договор трябва по принцип да продължи да действа без друго изменение, освен произтичащото от премахването на неравноправните клаузи, доколкото съгласно нормите на националното право съществува правна възможност договорът да се запази така [12].

27. По отношение на клаузи за неустойка Съдът приема, че член 6, параграф 1 of Директива 93/13 не може да бъде тълкуван в смисъл, че позволява на националния съд, след като установи неравноправния характер на клауза от договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, да намали размера на неустойката в тежест на потребителя, вместо изцяло да откаже да приложи съответната клауза по отношение на потребителя [13].

28. В решение Banco Español de Crédito разглежданата неравноправна клауза се отнася до забава при погасяване на заем за закупуване на автомобил. В решение Asbeek Brusse и De Man Garabito се разглежда клауза за неустойка от договор за наем на жилище, предвиждаща лихви за забава.

29. В решение Kásler и Káslerné Rábai пък се разглежда особен случай на възстановяване. По него запитващата юрисдикция иска да установи дали националният съд има право да замести с диспозитивни разпоредби от националното право неправомерни клаузи от потребителски договор за кредит, когато този договор не може да продължи да съществува без въпросната клауза и обявяването му за недействителен може да бъде в ущърб на потребителя. Съдът установява, че при обявяването за нищожен на целия потребителски договор за кредит поначало би се стигнало до незабавна изискуемост на остатъка на дължимата сума по заема, което би било в ущърб по-скоро на потребителя, отколкото на кредитора. Ето защо конкретно за този случай Съдът приема, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална правна уредба, която дава възможност на националния съд да отстрани причините за недействителността на неравноправната клауза, като замести тази клауза с диспозитивна разпоредба от националното право [14].

9 — C-618/10, EU:C:2012:349.

10 — C-488/11, EU:C:2013:341.

11 — C-26/13, EU:C:2014:282.

12 — Вж. решение Asbeek Brusse и De Man Garabito, EU:C:2013:341, т. 57 и цитираната съдебна практика.

13 — Решение Asbeek Brusse и De Man Garabito, EU:C:2013:341, т. 59.

14 — EU:C:2014:282, т. 80—85 и т. 3 от диспозитива.

30. Решение Kásler и Káslerné Rábai обаче не е релевантно за разглежданите тук случаи. Не е ясно как обявяването за нищожна на неравноправна клауза за лихви за забава като разглежданата би било в ущърб на потребителя кредитополучател, вместо да доведе до отпадане на правото на кредитора, използвал неправомерната клауза, да изисква плащането на такива лихви. Освен това, противно на твърдяното от банките в съдебното заседание, не е от значение дали правото на съда да намали лихвите му, е предоставено от разпоредби от националното право, или произтича от неговата компетентност. Всъщност съгласно член 8 от Директива 93/13 същата предвижда максимално хармонизиране, което означава, че държавите членки могат да приемат или да запазят в сила само правни норми, които предвиждат *по-голяма степен* на защита на потребителите от вече предоставената им съгласно Директивата. Ето защо отговорът на първия въпрос не трябва да се различава от дадения в решение Banco Español de Crédito и решение Asbeek Brusse и De Man Garabito, който представих накратко по-горе в точка 26.

B – *По съвместимостта на втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 с Директива 93/13 с оглед задължението на националния съд съгласно тази директива за обявяване на неравноправните договорни клаузи за нищожни*

31. Третият въпрос се отнася до съвместимостта с Директива 93/13 — и по-специално с член 6, параграф 1 — на втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003, приложима за производствата по принудително изпълнение или извънсъдебна продан, които са започнали, но не са приключили към 15 май 2013 г., както и за производствата, в които вече е определена сумата, за която се допуска изпълнението или извънсъдебната продан. По същество запитващата юрисдикция иска да се установи дали в производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот кредитор, който претендира лихви за забава въз основа на договорна клауза, предвиждаща заплащането на такива лихви в размер, по-висок от максимално допустимия от закона (тройния размер на законната лихва), може да коригира размера на лихвите за забава по такъв начин, че той да не надхвърля предвиденото ограничение.

32. Най-напред, въпреки че запитващата юрисдикция не повдига този въпрос, следва накратко да се разгледа дали член 1, параграф 2 от Директива 93/13 допуска Съдът да се произнесе по съвместимостта с тази директива на разглежданата национална разпоредба [15]. Банките всъщност твърдят, че втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 има задължителен характер, че следва да се прилага независимо от волята на страните и че не попада в приложното поле на Директива 93/13.

33. Вече съм разглеждал подобен довод по дело Sánchez Morcillo и Abril García [16]. За разлика от него тук запитващата юрисдикция изрично поставя под въпрос равноправния характер на клаузите за лихви за забава в съответните договори за ипотечен кредит. С оглед на това запитващата юрисдикция иска да установи обхвата на правомощията и задълженията си по Директива 93/13, ако установи, че тези клаузи са неравноправни. Случаят тук следователно е съвсем различен от този по решение Barclays Bank [17], в който Съдът приема, че националните разпоредби, които са предмет на това дело и уреждат испанското изпълнително производство, имат законов или подзаконов характер, не са възпроизведени в разглеждания договор и не попадат в приложното поле на директивата.

15 — Член 1, параграф 2 от Директива 93/13 предвижда: „[д]оговорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби […] не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

16 — Вж. C-169/14, EU:C:2014:2110, т. 22—28.

17 — C-280/13, EU:C:2014:279, т. 40 и 42. Вж. също в това отношение определение от 8 ноември 2012 г. по дело SKP, C-433/11, EU:C:2012:702, т.32—34 и решение Kušionová, C 34/13, EU:C:2014:2189, т. 76—80.

34. Най-напред накратко ще напомня, че макар в рамките на производство по член 267 ДФЕС Съдът да не може да се произнася по съвместимостта на норми от вътрешното право с правото на Съюза, нито да тълкува национални законови разпоредби, той все пак е компетентен да предостави на запитващата юрисдикция всички тълкувателни елементи, свързани с правото на Съюза, които да ѝ позволят да прецени тази съвместимост с оглед на решаването на делото, с което е сезирана[18]. Оказването на такова съдействие неизбежно изисква от Съда познаване поне като цяло на приложимите за случая национални правни норми, въпреки че познаването им очевидно е само и изцяло от компетентността на националния съд. С тази обща уговорка бих искал да изложа следните съображения.

35. С оглед приетото от Съда в решение Banco Español de Crédito и в решение Asbeek Brusse и De Man Garabito втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 разбираемо би могла да доведе до някои противоречия, тъй като би могло да се приеме, че задължава националния съд да допусне намаляване на размера на лихвите за забава, вместо да обяви, че съответните договорни клаузи са нищожни и са в ущърб на потребителите. Бих искал обаче да предотвратя такъв извод, който явно е следствие от погрешно разбиране. Подобно виждане се основава на привлекателната идея, че втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 по някакъв начин i) определя при какви обстоятелства договорен размер на лихви за забава има равноправен характер и ii) възпрепятства изпълнението на задължението на националния съд да обяви за нищожна клауза, която счита за неравноправна. Представените пред Съда национални правни норми обаче не попадат в тази хипотеза. На въпрос в това отношение по време на съдебното заседание испанското правителство потвърждава, че едно такова предположение е погрешно. Другите присъстващи на съдебното заседание страни не изразяват несъгласие (поне не на теория).

36. Предвидената във втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 възможност в хода на изпълнителното производство кредиторът да може да коригира размера на лихвите за забава, така че той да не надхвърля максималната законово установена стойност за лихви за забава, които могат да бъдат събирани чрез производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот, в действителност изглежда напълно независимо от въпроса дали договорната клауза, служеща като основание за производството по принудително изпълнение, е равноправна. От самия текст на разпоредбата е видно, че тя се прилага *както за равноправните, така и за неравноправните* договорни клаузи.

37. Втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003, изглежда, се прилага и по отношение на договорни клаузи, чийто равноправен характер не може да се постави под въпрос на основание Директива 93/13. Явно е например, че Закон № 1/2003 се прилага по отношение на индивидуално договорени клаузи, които не попадат в приложното поле на директивата съгласно член 3, параграф 1 от същата. Второ, ако се приеме, че плащането на лихви за забава — като вид лихви — може да се счита за едно от основните задължения по договор за ипотечен кредит, представляващо част от *quid pro quo* за предоставената кредитна линия[19], равноправният характер на клаузата за лихвите за забава в потребителски договор за кредит би бил изключен от внимателно разглеждане по член 4, параграф 2 от Директивата (при положение че е изготвен на ясен и разбираем език). И в двата посочени по-горе случаи Директивата на теория не може да служи като основание за оспорване на клауза за лихви за забава. Независимо от това размерът на лихвите за забава, за които ипотеката служи като обезпечение и които следователно могат да бъдат събрани чрез производства по принудително изпълнение, също може да бъде коригиран съгласно втората преходна разпоредба от Закон № 1/2013, когато размерът им превишава законово определената максимална стойност.

18 — Вж. по-специално решение KGH Belgium, C-351/11, EU:C:2012:699, т. 17 и цитираната съдебна практика.

19 — Вж. в това отношение моето заключение по дело Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:85, т. 58—61.

38. Липсата на непосредствена връзка между втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 и Директива 93/13 е още по-очевидна предвид факта, че Законът за ипотеките, и в частност член 114, третото изречение от него — към което препраща втората преходна разпоредба на Закон № 1/2013 — се прилага само за размера на някои лихви в контекста на производства по принудително изпълнение върху ипотекиран имот без оглед на това дали кредиторът е търговец, а длъжникът — потребител. Съгласно член 1 от Директива 93/13 обаче същата се прилага хоризонтално за всички видове договори, сключвани между потребител и търговец.

39. В това отношение в писменото си становище испанското правителство по-специално посочва, че целта на член 114, трето изречение от Закона за ипотеките и по същата логика, на втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 е да се ограничи максималната обезпечима с ипотекирания имот сума, за да се ограничи обхватът на договорните задължения, чието изпълнение може да се търси чрез производства по принудително изпълнение върху него vis-à-vis трети страни. Предвидените в тези разпоредби ограничения за лихвите за забава, които могат да се събират чрез изпълнително производство — да не надвишават тройния размер на законната лихва и да се начисляват само върху остатъка от главницата — са приложими, когато става въпрос за ипотечен кредит за основно жилище на длъжника. В съдебното заседание испанското правителство потвърждава, че посочените разпоредби ограничават размера на лихвите за забава само по отношение на ипотекирания имот, а не на останалата част от имуществото на длъжника, от която кредиторът може да претендира пълно погасяване на дължимата сума в съответствие с член 1911 от испанския Граждански кодекс. С оглед на съображенията на това правителство ми се струва, че член 114, трето изречение от Закона за ипотеките и — що се отнася до преходните положения — втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 в действителност не уреждат лихвите за забава като такива, които си остават изцяло въпрос на договаряне, а само ограничават размера на лихвите за забава, които могат да бъдат събрани чрез производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот. В този смисъл кредитор може да претендира пълно погасяване на всички дължими му суми от останалите активи на длъжника. Ако този прочит на испанското законодателство е правилен — което подлежи на проверка от запитващата юрисдикция — не виждам тези разпоредби да имат отношение към правата на потребителите по Директива 93/13, да не говорим за това как могат да ги ограничат.

40. Може, разбира се, да се твърди, че максималният размер на лихвите за забава съгласно член 114, трето изречение от Закона за ипотеките и съответно съгласно втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 по някакъв начин „замъглява“ преценката дали размер на лихви е равноправен или не съгласно Директива 93/13, поради което може да се тълкува, че допуска подход, при който всички лихви за забава, чийто размер е по-нисък или равен на три пъти законната лихва, могат да се считат за равноправни и обратно, всички лихви над този праг — за неравноправни[20]. Запитващата юрисдикция всъщност посочва, че втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 „имплцитно“ налага на испанските съдилища, ако счетат дадена клауза за лихви за забава за неравноправна, да я изменят. Тя обаче не обяснява защо счита, че е налице такова имплицитно налагане на задължение. В това отношение бих искал да изложа следните съображения.

41. Съгласно член 4, параграф 1 от Директива 93/13 преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване. От това следва, че в този контекст трябва да се преценят и последиците, които посочената клауза може да има в рамките на приложимото към договора право, което налага анализ на националната правна система[21].

20 — По време на съдебното заседание испанското правителство го нарече „странично“ или „вторично“ действие на тези разпоредби; банките (може би в известен смисъл неочаквано) също споменават за това им действие.

21 — Определение от 3 април 2014 г. по дело Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, т. 29 и цитираната съдебна практика.

42. В това отношение следва да се отбележи, че макар член 114, трето изречение от Закона за ипотеките и що се отнася до преходния период, втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 ограничават в контекста на производствата по принудително изпълнение размера на лихвите за забава, които могат да се събират чрез принудително изпълнение върху ипотекиран имот, до три пъти размера на законната лихва, това обстоятелство не означава нито че ако е договорен по-висок размер, той автоматично е неравноправен съгласно Директивата, нито че ако е договорен по-нисък размер — автоматично е равноправен. Няма златно правило за това кога дадена клауза за лихви за забава автоматично може да се квалифицира като неравноправна. Установеният от националната правна уредба максимален размер в дадена област е само един от факторите, които следва да бъдат взети предвид. Ясно е, че е просто невъзможно да се изрази информирана позиция дали дадена клауза за лихви за забава е равноправна единствено чрез сравняването ѝ с умножения размер на законната лихва. Добър пример в това отношение е, че в приложението към Директива 93/13, буква д)[22] се посочва „условие, според което от потребителя се изисква да изплати *неоснователно* висока неустойка като компенсация“ (курсивът е мой), след като по дефиниция само чрез конкретна за всеки случай преценка може да се определи дали дадена неустойка или компенсация е основателна. В това отношение ми се струва, че при преценката на равноправния характер на размер на лихви за забава по кредитно споразумение (ако отново приемем, че тези лихви не спадат към *essentialia negotii* или пък че по отношение на тях не трябва да се прави преценка) следва да се изхожда от размера и срока на кредита, които могат да са различни за всеки отделен договор. В крайна сметка обаче тази преценка не е задача за Съда, а за националните съдилища, които са в по-добро положение, за да претеглят всички релевантни обстоятелства за всеки конкретен случай, и които познават отлично приложимия общ режим по националното право[23].

43. Във всички случаи, ако за целите на разглеждане на довода се приеме, че потребителски договор за ипотечен кредит предвижда лихви за забава в размер под тройния размер на законната лихва, който обаче с оглед на конкретните обстоятелства изглежда неравноправен съгласно Директива 93/13, няма съмнение, че член 6 от Директивата не допуска замяна на неравноправния договорно установен размер на лихвите за забава с по-ниския и евентуално по-малко ощетяващ размер, предвиден в националното право. В това отношение няма пречка испанският съд да обяви клаузата за изцяло нищожна на основание член 561, параграф 1, точка 3 от Гражданския процесуален закон. Ограничение в това отношение би било да се изисква даването на предимство на член 114, трето изречение от Закона за ипотеките — и що се отнася до преходните положения, на втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 — пред член 561, параграф 1, точка 3 от Закона за гражданското производство. При все това обаче нищо в актовете за преюдициално запитване не подсказва, че испанското право може да се тълкува по този начин. Напротив, испанското правителство твърди, че само когато договорната клауза *не* се счита за неравноправна, като *допълнителна* мярка за защита на основното жилище се прилага ограничението, установено в член 114, трето изречение от Закона за ипотеките, и що се отнася до преходните положения, във втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003. Това обстоятелство, разбира се, подлежи на проверка от запитващата юрисдикция, която е единствено компетентна да тълкува националното право[24].

22 — В приложението към Директива 93/13 се съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се считат за неравноправни; вж. пак там, т. 31 и цитираната съдебна практика.

23 — Вж. в това отношение решение Freiburger Kommunalbauten, C-237/02, EU:C:2004:209, т. 22 и 25 и решение Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 73.

24 — В съдебното заседание испанското правителство твърди, че текстът на член 83 от Кралски законодателен декрет № 1/2007 за преработване на общия закон за защита на потребителите и ползвателите и на някои допълнителни закони (Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias; BOE № 287 от 30 ноември 2007 г., стр. 49181) — който може да се счита в основата на проблема относно компетентността на съда съгласно испанското право за смекчаване на клауза, която счита за неравноправна — по време на провеждането на производството пред Съда е изменен със Закон № 3/2014 от 27 март 2014 г. (BOE № 76 от 28 март 2014 г.). Понастоящем разпоредбата гласи: „[н]еравноправните договорни клаузи са нищожни по право и се считат за несъществуващи. За тази цел, след като изслуша страните, съдът обявява, че неравноправните клаузи от договора не пораждат правно действие, като при все това обаче договорът остава задължителен за страните, ако може да продължи да съществува и без тези клаузи“.

44. С оглед на това, когато тълкува националното право в съответствие с Директива 93/13, запитващата юрисдикция трябва да вземе предвид цялата правна уредба и да приложи признатите от националното право методи на тълкуване по такъв начин, че да постигне желаните резултати по член 6, параграф 1 от Директивата за гарантиране на ефективна защита на правата на потребителите [25]. В действителност ми се струва, че начинът, по който испанското правителство тълкува испанското право — като в съответствие с Директивата дава предимство на неприлагането на неравноправна клауза за лихви за забава пред коригирането на размера на лихвите за забава — е единственото тълкуване, което гарантира, че Закон № 1/2003 отговаря на изискванията по член 6, параграф 1 от Директива 93/13. Освен това в изразеното от това правителството становище се посочва, че съгласно испанското право изложеното тълкуване наистина е възможно.

45. Като цяло считам, че разпоредби от национално право, съгласно които размерът на лихвите за забава трябва да бъде коригиран за целите на производство по принудително изпълнение върху ипотекиран имот, не засягат действието на Директива 93/13, тъй като се прилагат независимо от равноправния характер на въпросния размер на лихви. Ограничаването от разпоредба от националното право (като втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003) на размера на лихвите за забава, които могат да се събират чрез принудително изпълнение върху ипотекиран имот в контекста на изпълнително производство, благоприятства всички ипотекарни кредитори (а не непременно потребителите). Що се отнася до потребителите, разпоредба, която допълва правата им по Директива 93/13 — например с оглед клаузи, които не са неравноправни или които не попадат в приложното поле на Директивата, — им гарантира по-добра защита, както се цели с член 8 от Директивата [26].

46. В крайна сметка възприетият от мен подход може да не се окаже решаващ за разрешаването на спора в главното производство. Ако се съди по съдържанието на актовете за преюдициално запитване, запитващата юрисдикция явно клони към виждането, че размерите на лихвите за забава по въпросните ипотечни кредити в действителност *са* неравноправни. Ако въз основа на цялостната си преценка тя установи, че това е така, от предложения от мен по-горе отговор на втория въпрос следва, че запитващата юрисдикция трябва да направи така, че потребителите да не са обвързани от тези клаузи, без да ги смекчава или заменя с предвидения в испанското законодателство размер.

47. Накрая, бих искал да обърна внимание на факта, че в третия въпрос са посочени принципите на еквивалентност и ефективност. В светлината обаче на изложеното по-горе тези принципи не изглежда да имат каквото и да било отношение тук, поради което и няма да се спирам повече на тях.

IV – **Заключение**

48. С оглед на изложеното предлагам на Съда да отговори на отправените от Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Испания) въпроси по следния начин:

1) Член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори налага на националните съдилища да не прилагат неравноправна договорна клауза, така че тя да няма обвързващо действие за потребителя, но не им дава право да изменят съдържанието ѝ. Потребителският договор

25 — Вж. в това отношение Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, т. 31. Вж. също Jőrös, C-397/11, EU:C:2013:340, т. 52 и решение на Съда на ЕАСТ от 28 август 2014 г. по дело E-25/13 Engilbertsson, т. 163.

26 — Вж. в това отношение решение Pereničová и Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, т. 34 и 35.

трябва по принцип да продължи да действа без каквито и да било други изменения, освен произтичащите от премахването на неравноправните клаузи, доколкото националното право допуска това.

2) Разпоредба от националното право като втората преходна разпоредба от Закон № 1/2003 от 14 май 2013 г. за защитата на длъжниците по ипотечни кредити, преструктуриране на задълженията и социални наеми (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social) — съгласно която кредитор, който иска провеждане на изпълнително производство на основание договор за ипотечен кредит, съдържащ клауза за лихви за забава в размер, по-висок от тройния размер на законната лихва, може да коригира сумата на събираемите чрез производството по принудително изпълнение върху ипотекиран имот лихви за забава, така че те да не надвишават посочения праг — е съвместима с Директива 93/13, и по-специално с член 6, параграф 1, доколкото прилагането на такава разпоредба не засяга задължението на националните съдилища по същата директива да не прилагат неравноправна договорна клауза в потребителски договор, за да може тя да няма обвързващо действие за потребителя, но без да изменят съдържанието ѝ. Запитващата юрисдикция следва да установи дали случаят е такъв, като вземе предвид цялото национално право и приложи признатите от него методи за тълкуване.